

rece meşrû bir ilişki içinde annesiyle ya-
tağı paylaşan erkeğe ait olduğunu ifade
etmiş (Buhârî, "Büyû", 3; "Huşûmât", 6;
Müslim, "Rađâ", 36), evlenmemiş kızın
sükûtunu evliliğe rızâ alâmeti saymış
(Buhârî, "Hiyel", 11; "Nikâh", 41; Müslim,
"Nikâh", 64-67), Bedir Gazvesi'nde sahâ-
beden iki kardeşten her birinin Ebû Ce-
hil'i kendisinin öldürdüğü iddiasını da kı-
lıç üzerindeki kan lekesinden hareketle
sonuca bağlamıştır (Müslim, "Cihâd", 42).
Sünnette, buluntu mal üzerinde mülki-
yet iddia eden kimseler çıktığında o malı
tarif ve tavsif edebilmenin iddianın ispa-
tı için delil sayılması (Müslim, "Luğa",
6), Hz. Süleyman'ın bir çocuk üzerindeki
annelik iddiasında annelik şefkatinden
hareketle hüküm vermesinin aktarılma-
sı (Nesâî, "Âdâbü'l-kuğât", 14-15), bazı
sahâbîlerin ağız kokusu ve kusma gibi ka-
rînelere hareketle sarhoşluk suçunu
sabit görmeleri, evli olmayan kadının ha-
mileliğinin zinanın delili sayılması da ka-
rînelerin yeri geldiğinde ispat vasıtası iş-
levine sahip olduğunu gösterir (İbn Kay-
yım el-Cevziyye, s. 11-13). Yargılama hu-
kukuna dair yazılan eserler, hem bu ö-
rnekleri hem de dönemlerine kadarki fık-
hî birikimi ve uygulamaları esas alıp han-
gi durumlarda karîne ve emârelere da-
yanılarak hüküm verilebileceğini mese-
lecî bir metotla örneklendirmeye çalışır.
Meselâ İbn Ferhûn karîneye müsteniden
hüküm verilebilir elli, Alâeddin et-Trab-
lusî yirmi dört fer'î mesele zikreder. An-
cak konu örf ve âdete, içinde bulunulan
şartlara ve teknolojik imkânlarla göre de-
ğişime açık olduğundan zikredilenler sı-
nırlandırıcı / tüketici değil örnek kabilin-
den meselelerdir.

Diğer alanlarda karînelerin her türlü-
sünden belli ölçüde istidlâller yapmak
mümkünse de karînenin yargılamada ispa-
ta elverişli olabilmesi için hükme delâ-
letinin açık, kesin veya kesine yakın ol-
ması aranır. Çünkü ziyedlik ve evlilik gibi
fiilî durumun, suçsuzluk ve borçsuzluğun
asıl olması ilkesinin (berâet-i asliyye) esa-
sen mevcut durumu koruyan bir karîne
olarak var olduğu düşünülürse bunun ak-
sine bir hakkın sübûtuna, bir cezanın in-
fazına karar verecek olan yargının daha
kuvvetli bir delile dayanması, ispatta kul-
lanılan karînenin kati olması şartı aranır.
Literatürde karînenin delâlet gücü itibarı-
yla kati, zannî ve zayıf şeklinde üçlü tak-
simi de onun ispat vasıtası olarak kulla-
nılabilirlik ölçütünü vermeye yöneliktir
(Burhâneddin İbn Ferhûn, II, 101).

Kati karîne, *Mecelle*'nin ifadesiyle ya-
kın derecesine ulaşan emâre olup (md.

1741) müstakil bir delil olarak kabul edilir
ve hükmün dayanağı olabilir. Klasik kay-
naklarda evli olmayan bir kadının hamile
kalmasının zinaya, ağızdaki kokunun içki
içildiğine, çalınan malın bir kimsenin ya-
nında çıkması hırsızlığa, bir kimsenin,
içinde yeni öldürülmüş bir ceset bulu-
nan evden elinde kanlı bir bıçakla çıkma-
sı cinayet suçuna delâlet eden kati karî-
ne örnekleri olarak verilir. Bu durumların
kati karîne olması aksinin ispat edileme-
yeceği anlamına gelmeyip aksine bir de-
lil bulunmadığında bunlara dayanılarak
hüküm verilebileceği anlamını taşır. Ka-
rînelerin ikinci grubunu oluşturan ve kati
olmamakla birlikte galip zan bildiren, İbn
Ferhûn'un ifadesiyle kuvvetli ve zayıf ara-
sında orta grubu teşkil eden (*Tebşirâtü'l-
hükkâm*, II, 101), bazan da "zâhir, zâhi-
rû'l-hâl" olarak adlandırılan karîneler ise
hükmün tek başına dayanağı olmayıp
eşitlik durumunda veya aksine bir delil
bulunmadığında tercih sebebi ve yardım-
cı bir delil olarak devreye girer. Ziyedlik
karînesi, karı-koca arasında ev eşyasının
mülkiyetinde ihtilâf olduğunda örfün de-
lâleti, hayat tecrübesinden doğan ve belli
ölçüde hükme delâleti kabul edilen karî-
neler böyledir. Üçüncü grupta zayıf karî-
neler yer alır ve bununla da ispat gücü
taşımayıp hükme delâleti şek derecesin-
den de aşağıda kalanlar kastedilir. Bu
gruptaki karînelerin yargı kararlarında
göz önüne alınmayacağı açıktır.

Karînenin delil kuvveti örf, takip edi-
len akıl yürütmeye, hatta her bir olayın
kendine mahsus şartlarına, hukuk ve ce-
za davasının türüne göre değişebilir ol-
duğundan karînelerle ilgili olarak yapıla-
cak kuvvetli, kati, zayıf gibi tasnifler ve
nitelendirmeler yargılama hukuku açısin-
dan sınırlı bir anlam taşır. Hatta fakihleri
ve fıkıh mezheplerini karîneye ispatı câiz
görüp görmeme açısından gruplandır-
arak genel yargılarda bulunmak da kolay
değildir. Meselâ kısas ve hadlerde ispat
konusunda titiz davranan ve karînenin
katiyet ifade etmesini sınırlı örneklerle
bağlamaya çalışan fakihlerin ta'zîr suçla-
rında ve hukuk davalarında, klasik tabiri-
yle muâmelâtta daha rahat davrandık-
ları, bunun için de karînelerin ispat gü-
cünün bu alanlarda daha yüksek olduğu
görülür (Zühaylî, s. 527-541). Bu bilindiği
için de klasik kaynaklarda karînenin ispa-
ta elverişliliğini belirleyici tasnif ve tanı-
tımlarda ayrıntıya inilmeyip daha çok ö-
rnekler üzerinde durulduğu ve hâkime bu
konuda yol göstermekle yetinildiği görü-
lür. Böyle bir yaklaşım, bu konuda hâki-
me takdir yetkisi vermenin kaçınılmazlı-

ğından da kaynaklanıyor olmalıdır. Bu se-
beple klasik literatürde karînelerin hük-
me delâletlerinin değerlendirilmesi hâki-
min firâsetinin ve takdir hakkını kullan-
masının, hatta kadilık mesleğinde dirâ-
yetin göstergesi olarak sunulur ve meş-
hur kadıların meslekî kariyerleri anlatıl-
ırken karîneleri değerlendirerek gerçeği
ortaya çıkaran ince zekâ ürünü uygula-
malarına yer verilir.

BİBLİYOGRAFYA :

- et-Ta'rifât, "karîne" md.; Tehânevî, *Keşşâf*,
II, 1228; *Türk Hukuk Lûgati*, Ankara 1944, s.
192; Ferîd Cebr v.dğr. *Mevsû'atü muştalahâtü
'ilmi'l-manâhik 'inde'l-'Arab*, Beyrut 1996, s.
608-609; Buhârî, "Büyû", 3, "Huşûmât", 6,
"Hiyel", 11, "Nikâh", 41; Müslim, "Rađâ", 36,
"Nikâh", 64-67, "Cihâd", 42, "Luğa", 6; Ne-
sâî, "Âdâbü'l-kuğât", 14-15; İbn Kayyım el-Cev-
ziyye, *et-Turukû'l-hükkâm*, Beyrut, ts. (Dâ-
rû'l-fikr), s. 4-58, 248-249; Zerkeşî, *el-Menşûr
fi'l-kavâ'id* (nşr. Teysîr Fâik Ahmed Mahmûd),
Küveyt 1402/1982, III, 59-61; Burhâneddin İbn
Ferhûn, *Tebşirâtü'l-hükkâm*, Kahire 1301, II,
93-103; Alâeddin et-Trablusî, *Mu'inü'l-hük-
kâm*, Kahire 1393/1973, s. 166-168; İbn Âbi-
dîn, *Reddû'l-muhtâr* (Kahire), V, 354; *Mecelle*,
md. 1741; Ali Haydar, *Dürrü'l-hükkâm*, İstan-
bul 1330, IV, 558-561; Mustafa Ahmed ez-Zer-
kâ, *el-Medhalû'l-fikhiyyü'l-âm*, Beyrut 1387/
1968, II, 845, 895, 917-928; M. Mustafa ez-
Zühaylî, *Vesâ'ilü'l-İsbât fi's-şer'i'ati'l-İslâmiyye*,
Dimaşk 1402/1982, s. 488-562; Muham-
med b. Ma'cûz, *Vesâ'ilü'l-İsbât fi'l-fikhi'l-İslâ-
mî*, Dârülbeyzâ 1404/1984, s. 375-411; Ahmed
İbrâhim Bey, *Turukû'l-İsbâtî's-şer'iyye*,
Kahire 1405/1985, s. 439-462; Mahmûd
M. Hâşim, *el-Kazâ ve nizâmü'l-İsbât fi'l-fik-
hi'l-İslâmî ve'l-enzimeti'l-vaz'iyye*, Riyad 1408/
1988, s. 311-319; Ahmed Fethî Behnesî, *el-
Mevsû'atü'l-cinâ'iyye fi'l-fikhi'l-İslâmî*, Bey-
rut 1412/1991, III, 188-199; M. Ahmed Dav
et-Terhûnî, *Hücciyetü'l-karâ'in fi'l-İsbâtî'l-
cinâ'î*, Bingazi 1993; Fahrettin Atar, *İslâm
Adliye Teşkilâtı*, Ankara 1999, s. 212-213; Ce-
lal Erbay, *İslâm Ceza Muhakemesi Hukukunda
İspat Vasıtaları*, İstanbul 1999, s. 218-228; W.
B. Hallaq, "Notes on the Term Qarîna in Islamic
Legal Discourse", *JAOS*, CVIII/3 (1988), s. 475-
480; Davut Yaylalı, "İslâm Hukukunda Karîne",
İslâmî Araştırmalar, II/6, Ankara 1988, s. 54-
60; "Karîne", *Mu.F*, XXXIII, 157-160.

DAVUT YAYLALI

KÂRİNİLER

(آل قارنى)

I. Hüsrev Enûşirvân devrinden
(531-579)

840 yılına kadar

Taberistan'ın dağlık bölgesinde
hüküm süren mahallî bir hânedan.

Karînîler'in (Karînver), Sâsânî Hüküm-
darı I. Kavâz (Kubad) döneminin (488-531)
güçlü siması Sûhrâ'nın oğlu Karîn'in to-
runları oldukları ve İran'ın efsane kahra-

manı Kâve'nin soyundan geldikleri ileri sürülmektedir. I. Hüsrev Enûşirvân, Türkler'in saldırılarının püskürtülmesinde kendisine yardımcı olan Zermihr ile kardeşi Kârin'i mükâfatlandırmış, Kârin'e daha sonra Kûh-i Kârin diye bilinen Vendâ-Ümmîdkûh, Âmûl, Lafûr ve Firîm'in de içinde yer aldığı toprakları vermiş ve onu Taberistan ispehbedi (hükümdar) ilân etmiştir. İbn Havkal, Kârinîler'in merkezlerinin Sâsânîler devrinden beri Firîm olduğunu kaydetmektedir.

İran'ın müslüman Araplar tarafından fethedilmesinden önce Kârinîler Taberistan'daki bu üstün mevkilerini kaybettiler. Taberistan İspehbedi Ferruhân Gîlânşâh Rey, Cürcân, Kûmis ve Dûnbâvend'in teslim olması sebebiyle İslâm ordusu kumandanı Süveyd b. Mukarrin ile bir barış antlaşması imzalamak mecburiyetinde kaldı. Ferruhân'ın iki torunu Taberistan'da Dâbüyîler ve Bâduspânîler adlı iki hânedanın kurucusu oldu. Kârinî Hükümdarı Vendâd Hürmüz'ün (Hürmüz'd) 165 (781) yılındaki isyanına kadar kaynaklarda Kârinîler hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Taberistan halkının sık sık ayaklanıp antlaşma gereği taahhüt ettiği vergiyi düzenli olarak ödemekten kaçınması, Muâviye'den itibaren Emevîler devri boyunca bölgeye çok sayıda askerî sefer yapılmasına sebep olduysa da coğrafi şartların olumsuzluğu yüzünden Taberistan'ın doğrudan Emevîler'e bağlanması mümkün olmadı. Ancak Abbâsî Halifesi Ebû Ca'fer el-Mansûr, Taberistan'ın idarecileri olan Dâbüyîler'in ispehbedi Hurşîd'in isyan ederek topraklarındaki müslümanları katletmesi üzerine 759-760 yıllarında sevkettiği ordularla bölgeyi ilhak etmeye muvaffak oldu. Dâbüyîler'in ortadan kalkmasından sonra bölge Bâvendîler'in eline geçti. Kârinîler de Bâvendîler'i metbû tanıdılar.

Hâlid b. Bermek, Taberistan valiliği sırasında (768-772) dağlık bölgelerde İslâm hâkimiyetini yaymaya çalıştı. Kârinî Hükümdarı Hürmüz ile de dostane ilişkiler kurdu. Taberistan böylece doğrudan Abbâsî valilerince yönetilmeye başlandı. Ancak dağlık bölgedeki mahallî hânedanlar varlıklarını devam ettirdiler. Valinin uygulamaya koyduğu ve Ahmed b. Hanbel'in de onayladığı, vergilerdeki yüzde onluk artış halkın tepkisine yol açtı. Ümmîdvâr-kûh sakinleri Hürmüz'e gelerek valinin zulüm ve haksızlıklarından şikâyet ettiler ve isyan ettiği takdirde kendisini des-

tekleyeceklerini bildirdiler. Hürmüz, diğer mahallî hükümdarların da kendisine destek vermesi şartıyla bu teklifi kabul etti. Bunun üzerine Abbâsî Halifesi Mehdi-Billâh isyanı bastırmak için bölgeye güçlü ordular sevketti (165/781). Abbâsî ordularına karşı birçok zafer kazanan Hürmüz ve müttetikleri dağlık bölgeyi dört yıl ellerinde tuttular. Bu durumdan endişe eden Mehdi-Billâh, oğlu ve veliahdı Mûsâ el-Hâdî'yi iyi teçhiz edilmiş bir ordu ile Taberistan'a gönderdi (167/783-84). Savaşta yaralanan Hürmüz affedilmek şartıyla teslim oldu. Mûsâ el-Hâdî 169'da (785) halife olunca onu Bağdat'a götürdü, fakat daha sonra ülkesine dönmesine izin verdi.

Hârûnürreşîd devrinde bölgede yeniden bazı karışıklıklar ortaya çıktı. Hürmüz, Bâvendî Meliki Şervin ile iş birliği yaparak Tamîşa'dan Rûyân'a kadar bütün dağlık bölgeyi kontrol altına aldı. Kardeşi Vindâspağan, halife tarafından toprakların ölçümü ve vergi tahsili için gönderilen Ca'fer b. Hârûn'u öldürdü. Bunun üzerine 189'da (805) Rey'e gelen Hârûnürreşîd, Taberistan'ın dağlık bölgesindeki bütün mahallî hükümdarların huzuruna gelmesini emretti. Hürmüz de bu emre uydu ve halifenin huzurunda Abbâsî hâkimiyetini tanımayı, haraç ödemeyi, bazı topraklarını halifeye terketmeyi ve oğlu Kârin'i hilâfet sarayına rehin bırakmayı kabul etti. Bunlara karşılık halife kendisine "ispehbed-i Horasân" lakabını verdi. Kârin üç dört yıl Bağdat'ta tutulduktan sonra babasına teslim edildi.

Kârin tahta çıkınca Bâvendî İspehbedi Şehriyâr b. Şervin'in saldırılarına karşı koymayıp bir kısım topraklarını kaybetti. Bu sebeple oğlu Mâzyâr babasından iyice küçülmüş bir hânedanlık devraldı. Mâzyâr, çok geçmeden giriştiği bir savaşta mağlûp olarak bütün topraklarını Şehriyâr'a kaptırdı ve amcasının oğlu Vendâd Ümmîd'e sığındı. Vendâd Ümmîd onu Bâvendîler'e teslim etmek zorunda kaldı. İbn İsfendiyâr, Mâzyâr'ın hapisten kaçarak Bağdat'a Me'mûn'un yanına gittiğini, Taberî ise Taberistan Valisi Abdullah b. Hurdâzbih'in Şehriyâr b. Şervin karşısında bir zafer kazandığını ve Abdullah'ın 201'de (816-17) Mâzyâr'ı Me'mûn'un yanına gönderdiğini kaydetmektedir. Me'mûn'un huzurunda müslüman olan ve kendisine Ebû'l-Hasan Muhammed adıyla "mevlâ emîri'l-mü'minîn" lakabı verilen Mâzyâr 207'de (822-23) Taberistan'a döndü.

Mâzyâr hâkimiyetini bütün Taberistan'a yaymaya çalıştı. Bir süre sonra Me'mûn'a şikâyet edildi ve Bağdat'a çağrıldı. Bağdat'a gitmeyi reddettiysen de Me'mûn'un ısrarı üzerine hareketleri hakkında bilgi vermek için Âmûl ve Rûyân kadılarını göndermek zorunda kaldı. Âmûl kadısı Mâzyâr'ı irtidat etmekle suçladı, ancak Me'mûn buna inanmadı ve onu Taberistan'a vali tayin etti. Mu'tasım-Billâh halife olunca (218/833) Mâzyâr'ı yerinde bıraktı. Böylece kendisini küçük bir kral gibi görmeye başlayan Mâzyâr'ın bağlı olduğu Horasan'daki Tâhirî valilerine ödediği haracı doğrudan Abbâsîler'e vermekte ısrar etmesi Tâhirîler'in düşmanlığına sebep oldu. Tâhirîler, Mâzyâr'a karşı bir muhalefet başlatmaya ve Mu'tasım'ı ona karşı harekete geçirmeye çalıştılar. Kaynaklarda Mâzyâr'ın, Abbâsîler'e isyan eden Bâbek ile mektuplaştığına ve onu isyana teşvik ettiğine, Bâbek, Afşin (Haydar b. Kâvûs) ve Bizans imparatoru ile birlikte Abbâsî hilâfetini ortadan kaldırıp eski İran İmparatorluğu'nu canlandırma planı yaptığına dair rivayetler vardır.

Mâzyâr'ı Tâhirîler'e karşı muhalefete Afşin'in teşvik ettiği söylenmektedir. Taberî'ye göre gözü Horasan'da olan Afşin, Mâzyâr'ın Tâhirîler'e karşı muhalefetini iştirince bundan yararlanmayı düşündü. Mâzyâr isyan ederse Abdullah b. Tâhir'i zorlayacak ve Mu'tasım Mâzyâr'a karşı Abdullah'ı yardıma gönderecekti. Bu durum, Abdullah'ın Horasan valiliğinden azledilmesine ve yerine kendisinin getirilmesine yol açacaktı.

Mâzyâr, Mu'tasım'ın hilâfetinin altıncı yılında isyan etti (224/839). Taberistan, Mu'tasım ve Abdullah b. Tâhir'in gönderdiği beş ordu tarafından kuşatıldı. Mâzyâr aldığı tedbirlere güvenerek kendini emniyette hissediyordu. Ancak yeğeni Kârin b. Şehriyâr, atalarının sahip olduğu dağlık bölgeye melik tayin edileceği kendisine vaad edilince Mâzyâr'a ihanet edip Şervin dağlarını Abdullah b. Tâhir'in ordu kumandanlarından Hayyân b. Cebele'ye teslim etti. Mâzyâr'a en büyük darbeyi ise kardeşi Kûhyâr vurdu. Kûhyâr, babasından kalan toprakların kendisine verilmesine karşılık Mâzyâr'ı teslim etmeyi kabul etti. Böylece ele geçirilen Mâzyâr Şevval 225'te (Ağustos 840) Sâmerrâ'ya getirildi. Sorgulama sırasında kendisini Afşin'in isyana teşvik ettiğini söyledi.

Bazı kaynaklar Mâzyâr'ın isyana giriştiği zaman "kâfir olduğunu" belirtir ve bu ifadeyle muhtemelen irtidat ettiğini kas-

tederler. Ancak yargılanması sırasında ona böyle bir suçlamanın yapılmamış olması bu iddianın muhaliflerince uydurulduğunu düşündürmektedir. Yargılanma sonucunda Mâzyâr'a ceza olarak 400 sopa vurulmasına hükmedildi ve Mâzyâr cezanın infazı sırasında öldü. Kardeşi Kûhyâr ise ihanetinden dolayı Mâzyâr'ın Deylemli muhafızları tarafından katledildi. Kârinîler hânedanı Kûhyâr'ın ölümüyle tarihe karışmış ve Taberistan Tâhirîler'in yönetimine geçmiştir (225/840).

BİBLİYOGRAFYA :

Belâzûrî, *Fütûh* (Rıdvân), s. 330-331, 332, 333, 334; İbnü'l-Fakih, *Kitâbü'l-Büldân* (nşr. M. J. de Goeje), Leiden 1967, s. 304, 305, 308, 309; Ya'kûbî, *Târîh*, II, 318, 425, 476, 477, 479; a.mlf., *Kitâbü'l-Büldân*, Leiden 1967, s. 277-278; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), IV, 150, 151, 152, 153; VI, 534-535; VII, 510-511, 512-513; VIII, 164, 191, 316, 556, 574, 596, 614, 618; IX, 80-101, 103-104, 105; İbn Rûste, *el-A'lâku'n-neftse*, s. 150; İbn Havkal, *Şüretü'l-arz*, s. 377; İbn İsfendiyâr, *Târîh-i Taberistân: An Abridged Translation of the History Tabaristân* (trc. E. G. Browne), Leiden-London 1905, s. 42-44, 94-95, 98, 122-123, 125-126, 127-132, 140-157; Zahirüddîn-i Mar'âşî, *Târîh-i Taberistân ve Rûyân ve Mâzenderân* (nşr. M. Hüseyin Tesbîhî), Tahran 1361 hş., s. 5-7, 59-67, 160; W. Made-lung, "The Minor Dynasties of Northern Iran", *CHIr*, IV, 200-205; V. Minorsky, "Mâzyâr", *IA*, VII, 429-431; M. Rekaya, "Kârinids", *EI*² (İng.), IV, 644-647.

AHMET GÜNER

KÂRİÜLHİDÂYE

(قاری الهدایه)

Ebû Hafs Sirâcüddîn Ömer b. Ali
b. Fâris el-Kinânî el-Mısırî
(ö. 829/1426)

Hanefî fakihi.

Kahire'de doğdu. Kendisiyle birlikte Alâ es-Seyrâmî'den ders okuduğu Sirâceddin adlı bir arkadaşından ayırt edilmesi için Kâriülhidâye diye anılmıştır. Hanefî fıkhnın meşhur metinlerinden *el-Hidâye*'yi Ekmeleddin el-Bâbertî'den on altı defa okuduğu ve bu konuda hocasından daha yetenekli bir duruma geldiği için bu lakapla anıldığı (Sehâvî, VI, 109), kendisine bu lakabı hocası Seyrâmî'nin verdiği kaydedilir (İbn İyâs, II, 105). Kâriülhidâye ilim hayatına atılmadan önce terzilik yaptı. Ardından Berkûkiye Medresesi'nde öğrenime başladı. Kur'ân-ı Kerim'i ezberledikten sonra Arap dili, fıkıh, usul ve tefsir gibi ilimleri tahsil etti. Alâ es-Seyrâmî, Ekmeleddin el-Bâbertî, Bedreddin İbn Hâs Bek, Ömer b. Raslân el-Bulkinî ve

Zeynüddin el-İrâkî belli başlı hocalarındandır. Zamanında Hanefî ulemâsının önde gelenlerinden biri olan Kâriülhidâye, İbn Tolun Camii'nde müdlik, Berkûkiye, Nâsiriyye, Şeyhûniyye, el-Eşrefiyye el-Kadîme, ez-Zâhiriyye el-Kadîme ve Akboğaviyye medreselerinde müderrislik yaptı. 827 Saferinde (Ocak 1424) Şeyhûniyye meşihatine tayin edildi. Öğrencileri arasında en tanınmışları İbnü'l-Hümâm, İbn Kutluboğa ve Nâsirüddin İbnü'l-Adîm'dir. Celâleddin Abdurrahman b. Ömer el-Bulkinî, Kâriülhidâye'nin döneminin Ebû Hanîfe'si olduğunu, Makrîzî de ondan sonra Hanefî fıkhnı kendisi kadar bilen bir kimsenin gelmediğini söyler. Kâriülhidâye, seksen yaşını aşmış olarak 22 Rebîülâhîr 829'da (3 Mart 1426) Kahire'de vefat etti ve Berkûkiye'nin sahra tarafında Eşref Barsbay'ın avlusuna defnedildi.

Kâriülhidâye'nin günümüze ulaşan tek eseri *Fetâvâ Kâri'i'l-Hidâye*'dir (*el-Fetâva's-Sirâciyye*). Çeşitli konularda verdiği fetvaları içeren eser öğrencisi İbnü'l-Hümâm tarafından derlenmiştir. Fetvalar fıkıh sistematığına göre sıralanmakla birlikte fıkhnın bütün konularını değil bazı meselelerini kapsamaktadır. Sayfaların ebadına göre yirmi ile elli varak arasında bir hacme sahip olan ve İstanbul'daki kütüphanelerde çok sayıda nüshası bulunan eser (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 1064, Şehid Ali Paşa, nr. 936, 947, 948, Ayasofya, nr. 1423, Lâleli, nr. 1269, Cârullah Efendi, nr. 2095; Köprülü Ktp., nr. 652) Muhammed er-Rahîl Garâyibe ve Muhammed Ali ez-Zagûl tarafından yayımlanmıştır (Amman 1999). Kâtib Çelebi'nin bu eseri Sirâceddin Ömer b. İshak el-Gaznevî'ye (ö 773/1372) nisbet etmesi (*Keş-*

fû'z-zunûn, II, 1227) doğru değildir. Kâriülhidâye'nin ayrıca Sindî'nin *Lübâbü'l-menâsik* adlı eserine bir şerh ve *el-Hidâye*'ye bir ta'lik yazdığı belirtilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Makrîzî, *es-Sülûk*, XI, 730; İbn Hacer, *İnbâ'ü'l-gumr*, VIII, 115-116; İbn Tağrıberdî, *ed-Delîlû's-Şâfi* (nşr. Fehîm M. Şeltût), Kahire 1399/1979, I, 501-502; İbn Kutluboğa, *Tacû't-terâcim fi men şannefe mine'l-Hanefiyye* (nşr. İbrâhim Sâlih), Beyrut 1412/1992, s. 330; Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmî*, VI, 109-110; İbn İyâs, *Bedâ'î'u'z-zühûr*, II, 105; İbnü's-Şemmâ' el-Halebî, *el-Kabesü'l-havî li-gureri Dav'î's-Sehâvî* (nşr. Hasan İsmâil Merve - Haldûn Hasan Merve), Beyrut 1998, II, 19-21; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1227, 2034; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VII, 191; Leknevî, *el-Fevâ'idü'l-behiyye*, s. 180; Brockelmann, *GAL*, II, 98; *Suppl.*, II, 91; Ahmet Özel, *Hanefî Fıkıh Âlimleri*, Ankara 1990, s. 92-93.

HÜSEYİN KAYAPINAR

KARİYE CAMİİ

İstanbul'da XV. yüzyıl sonunda
kiliseden çevrilmiş cami.

Edirnekapı'nın Haliç'e bakan yamacında bulunan mâbed, Bizans döneminin önemli manastırlarından Khora'nın İsa'ya adanmış kilisesidir. Tarihçesi ve ilk yapısı hakkında birçok bilgi olmakla beraber bunlardan büyük bir kısmı tarihî gerçeklerle uyuşmamaktadır. Khora kelime olarak bir yerleşim yerinin dışını, taşrayı ifade etmektedir. Türkçe'de "köy" anlamındaki karyeden gelen kariye de bir bakıma bunun tercümesidir. IV. yüzyıl başlarında Konstantinos tarafından yaptırılan surların dışında kaldığından manastıra bu adın verildiği ileri sürülürse de bu görüş pek inandırıcı değildir. Fakat kilisenin içinde

Kariye Camii'nin planı ve XIX. yüzyılda Galanakis tarafından çizilen resmi (Paspatis, s. 327)

